

LAS BOTXAS

À LA MEMORIA DELS «EXIMIS» JUGADORS DE MON TEMPS, EN PAU ROMAGUERA (A) «LO XACOLATER» Y EN PEP ANTON VENTURA, CONEGUT PER «MANS DE PLATA».

COM se perden los redolíns entre 'ls xicots, com s' han perdut entre 'ls grans las *balas à fer caure pessas*, las *bitllas* y 'l *trànguil*, van desapareixent las *botxas*. Los escassos partits que encara 's veuen, establerts al llarch d' un camí en espera d' urbanisació, ó en lo clos d' algun terreno per acensar, proclaman son decandiment prou á las claras. Ni ayres, ni empenyo, ni estudi, ni trassa; res en los jugadors s' hi troba. *Arramban* á la bona de Deu sens pararse en los accidents del terreno; *embotxan* á bell-ull, á tocar bola, que prou fan si la ensopegan; no s' enginyan en fer llarch ó curt, á truco d' assegurar los *tantos*, y aixís, barruera y rutinariament, sens condicia ni acert en la execució, ni respecte á la neutralitat del *rotollo*, desconeixedors los del *sobre má*, del *alta y morta* y de la *encarada* y del *mitj cop*, del *cop y segon*, del *escapsament*, *bola plena* y *carambola* 'ls altres, ab quín us y precisió 'ls de mitja centuria enrera realsavan lo joch de boixas fins á convertirlo en parió del de billar, acaban per tirarlo en orris.

Cal reparar sols en las bolas pera convencers de la agonía
LA RENAISENZA.—Any XXV.

del joch: esberladas, botarudas, escarransidas... sens que se 'n veja en cap aplech ni un parell sisquera de parionas!... Si en *Pau* ó en *Ton* ressuscitessen... ay, Senyor!... ans que jugar ab semblants *trastos* las rebataríen contra muralla!...

Llavors, en aquell temps d' en *Met*, del *Llarch*, d' en *Flores*, del *Xacolater*, dels *Rajolers* y d' en *Mans de plata*, per no citarne d' altres, es quan lo joch de botxas tenia que veure!... Jo hi anava ab l' avi. Després de la mitj-diada s' endressava un xich—per no variar, paltó café ab llet y barret de copa dels de mallas ab un mocador de cuadros dintre—arreplegava 'l bastó de crossa arrimat al raconet de las ventallas y, allargantme ó prenentme la mà, que ara ja no puch precisar-ho: «Cap ahont anirém?»—me deya. Com lo meu vot, ara pel vent, ara pel sol, era nulo, 'm deixava conduir dret ahont ell volía—que de pich ó de retop era á la esplanada—acontentantme ab preguntarli: «Y pera brenar, que menjaré, avi?...» —Ja 'n trobarém... ja 'n trobarém...»—Ell me responía, tot passant la vidriera. Tiravam avail, cap al moll; compravam tarotjas ó xuflas á la Riba, que posava dins son mocador de cuadros, després de la barretada á la venedora; resseguíam lo Jardí del General entretenintnos ab las ocas una estoneta y... al *passeyo*. Al *passeyo* hi troava algun amich ab lo qui havia fet la guerra del any vuyt y, després d' espolsar lo banch y d' assentarshi, sempre d' esquina al passeig, entaulavan sa conversa... Sa conversa era la de cada dia; los *francesos*... l' any vuyt!... lo pas del *Llobregat* .. l' assaltament de la muralla... *Girona*... *Esparraguera*... episodis que relatavan ab calor, ab enardiment, perlejantlos los ulls, com si s' hi trobesssen, quins plans de batalla ó posicions describíen demunt l' arena ab la virolla de sas respectivas crossas!...

L' avi, que era 'l més aficionat á las botxas, se coll-girava de tant en quant vers la explanada. Mes, encara era dejorn... Lo sol hi queya de plá, á dret fil, convertintla en un immens mirall, en un llach de foch, limitat pel passeig y la Ciutadela, per una part, y pel portal de Sant Carles y 'l Bogatell, per l' altra; llach de foch, quina soma clapavan arreu, espurnanthi com á trencadissa de vidre, 'ls escardots, ortigas y llet de briuixa dels marges... Cap ensá, á l' ombra dels arbres, arredos-sats pel talús que formava una claveguera, s' hi veyan al Grabat y al Ros, ab sas familias; l' aygua y anís del carretonet, lo

primer y 'l segon l' amo de las botxas... La quixalleta trencava 'l son dessota la vela del carretó ó entre las estivas dels *cabantos*, en tant lo Ros y 'l Grabat, coneixent que s' acostava l' hora, s' amanían pera 'l trátech...

De cop se sentían veus... trepitjós de passos... bellugadissa... «Ja hi som!... —feya l'avi.—Ja se 'n ha format un!... Vejam... Vejam qui partit es!.... ¡Be 'ls ha costat prou!... ¿Acos-temshi?»

Y en tant los del partit, seguits d' alguns impacients *mironys* y del noy ab lo cabás y las botxas més endarrera ombrejavan ab sas siluetas aquella mar de llum de la explanada, l' avi's distreya ab los jugadors, comentariant son regateig, imposantse de las condicions del joch y aventuranhi sos judicis.

Ja eran tres los partits... cinch... set... vuyt... Uns *mano á mano*; altres *dos á dos*; per la esqueixada y 'l beure, 'ls més; de pesseta en amunt la partida, 'ls bons; tots ab l' afany de distingirse, de competir, de lluytar, de singularisar, més que per la válua de la posta, pel franch y popular aplauso. Cada nou partit atreya un róssech de curiosos, esclatats arreu, com si toquessen á rebato, hortelans, trevalladors, peixaters, bastaixos de l' Aduana y de la Riba, botiguers y fabricantons de Ribera, menestrals retirats, ja convertits en propietaris, sorjes y guarda *passejos*, róssech abigarrat ensembs que pin-toresch que s' anava estrenyent y atapahint al vol dels jugadors, engroxintse com un veritable mur... Mitja hora després del primer partit, eran tan nombrosos y concorreguts los jochs, que no semblava sino que á la explanada hi fessen exercici per companyías...

Mes l' avi no 's movía del banch... Esperava que s' entenguessen los seus... los bons... los veteranos... los de la colla d' en *Mans de plata*... Aquells partits *mitja figura mitj rahim* que's feyan á las primerías, y que resultavan á la gorra sempre, 'ls abandonava pels curiosos. A n' ell li plavía l' art, lo bon gust, lo talent y l' enginy en la brega; y era que, aficionat en sa joventut á n' aquell joch, práctich é intelligent en sos etzars y jugadas, tant ó més que 'ls sentits hi posava en ellas l' ànima.

Veient que no s' entenian: Aném... aném... —los deya.— ¡No lligareu may!... ¿Qué us ve d' un tanto?... Poséulo á con-

dició... Si las *negras* van á sobre... S' arreglavan, per sí, y l' avi, estirantme per la má, 'm conduhía á la explanada.

Al veure als *bons* los miradors d'altres partits anavan desfilant com si acabesssen una missa... «¿Quin pacte han fet?...» «¿De quant jugan?...» —preguntavan al avi. Los tractes anavan cundint com una alteració de cambi á l' hora de cotisiació; s' atapahíà la gent, arribant á tres rengleras la gruixa dels curiosos, amurallats en direcció al *bolitx*, quin tros de plom ó duro fals acabavan d' etjejar després de ferse á *cara ó creu* la má; s' esvalotavan una estona 'ls de prop del *menut*, defensant son lloch, més exposat si més preferent, á colzadas y á empentas, y l' jugador de torn feya la *sortida*.

Consisteix lo joch de botxes en tenir apropiadas al bolitx, després d' etjegar cada jugador las sevas, lo major número de bolas possible. Generalment s' hi juga ab dotze: sis per part ó bando, que s' distingeixen en *blancas* y *negras* anomenantse *tantos* las que després del *joch* resultan més á la vora del *bolitx*. Dotze *tantos* fora de condicions especials, forman lo que s' diu *partida*.

De manera que l' joch de botxes es un sistema planetari en contínua formació, qual *quid* precisament rau en la anulació de tota armonia... Com si diguéssem una paradoxa... Lo *bolitx* es lo *sol*, las *botxes* los *planetas*. Atretas pel *bolitx* las botxes, dibuixan una paràbola desde l' *rotllo* d' eixida pera acostarse á son entorn. Ja hi arriba... Ja reposan... Ja s' mantenen en estabilitat... Mes, lo planeta es *blanch*. Altre de *negre*, amorós com ell del sol y engelosit, per tant, de sa privativa, vol ocupar un setí á la mateixa distància... Dos *planetas* á igual distància del centre d' atracció no poden coexistir-hi, alhora al menos, y d' aquí naix la lluya, l' desequilibre, la destrucció de tota armonia, l' anulació del sistema... Topan entre sí 'ls *planetas*; s' empentan en son curs; saltan y botan ab perill d' estabellir-se... y de trencar las camas als *mirones*, com s' han dat cassos... y al final del joch, los d' una mateixa densitat, que han tingut la sort de mantenir-se en son lloch, resultan, de moment, al menos los victoriosos.

Tirava l' jugador de torn, com deya, y 'ls contraris respondien fins á guanyar son *tanto*. «Bola!...—feia la gent...—Casi mama!... ¡Caldrá que embotxin!...» Y tots, ab lo cap acotat los de devant del mur y llambregant per las escaleixas

los endarrerits, anavan seguint las peripecias de la partida... «¡Camas!...» se sentia totduna, desde lluny, per l' indret del rotllo... «¡Camas!... ¡que embotxan!...»—repetian altras veus, fent recular lo mur de la gent, en particular lo d' aprop del *bolitx*, á si de no rebre 'l disparo... Un nou crit de: «¡Féuli sol á la bola!» llensat pel company del embotxador, posava en espectació als curiosos, en tant aquest, ab la botxa á la mà, endevant lo pit, un peu al rotllo y la vista á la contraria donava una embranzida al bras, etjegant lo tret ab tota furia... «¡Quedo!...» se sentia, si la tocava de ple, remorejant la gent ab entussiasme.

Espitregats los jugadors, nusos del bras, llevada la gorra, suant arreu y encesos com una perdiu, anavan d' assí d' allá, estudiant las jugadas, observant lo terrer, recomptant los tantos, tot tirant ó reprenentse 'l torn ab pasmosa lleugeresa... Son cos, ara ajupintse, ara aixecantse, no reposava una estona. Si 'ls contraris aventratjavan, los endarrerits s' hi feyan ab més empenyo... Quan no hi bastava la destresa recorrián á la astucia... Buscavan *la sorreta* si l' embotxador era de *cop y segon*; s' arriscavan pels *trencats* si l' arrambador era d' «alta y morta»; s' escorrián per las endevalladas y xaragalls, escursant ó allargant lo *tret*, sens mirament á las *setze* passas de costum, á si de no perdre 'l *bolitx*; y aixís, esforsantsi com á braus, defensavan la partida... Lo públich, jutje á sa ley del joch, refusava tals medis, aventurant á estonas sa protesta; pero, quan un se veu percutit, á qué no recorra... ¿De qué no's val lo qui s' ofega?... A semblant consideració s' dividia 'l parer de la gent, y 'l joch prenia tot l' empenyo. Ja 'n resquitan van una... dues... tres... Un altra y... en paus!... «Apa, Ton, que ja li tenim lo peu al coll!... Arriba, Pau, que ja hi tocas!...» Un esguerro del embotxador los feya perdre 'l *bolitx*, y l' interès creixía.

Entussiasmats los miron, anavan predihent l' efecte de las jugadas... «Alta... baixa...» Curta... Aquesta si que... i granoa ficat al cove!... Com que, si erran l' altre... *¡Las doce han dado sereno!...*

Un entravessament de joch; un tanto dubtós, pel que no hi bastava 'l bastó del avi y s' havia d' amidar ab lo cordill; una bola perduda per haverla tocada un miron ó recullida ans d' hora per l' arreplegador, que embestia ab lo cabás als

gossos; la bomba de Mr. Arban al enlayrarse, ó la canonada de Montjuich al senyalar la posta; qualsevol incident d'aquesta mena sobtava 'l joch de temps en temps; donant espay als jugadors pera mullarse 'l gargamelló ab 'l ayguardent del «Grabat», que s' anunciaava als crits de «¡fresca!...» ¡fresca!... ¡Quí vol beure!...» y als curiosos pera badallar y esbargirse..

Se ponía 'l sol, en tant; la explanada, un xich avans tant plena, 's desembrassava poch á poquet; jugavan la doble 'ls bons, a acabar á sis y sens revenja, si ja s' enfosquia, partida que 's feya acreedora moltas vegadas á una encesa general de mistos; disputavan una estona las jugadas interessats y curiosos, y uns per una esqueixadeta y altres pel sopar, se'n despedían fins á la festa vinent...

Un dia, l' avi, signant ab sa crosseta las primeras casas del ensanxe, y referintse als jochs de botxas de la explanada: «Alló matará aixó!» va dirme, sense recordarse de Víctor Hugo .. Passaren anys y, de fet, la profecía resultà complerta.... Lo park desterrá las botxas de la explanada; las novas construccions las escombraren dels glassis; se'n passaren á la Ronda de Sant Pere, als solars del fonèdis Institut, del que sols ne queda 'l nom, l'impropri nom que 's dona al districte y un tan magnífich com maluguanyat projecte; se'n corregueren á Sant Antoni al convertir aquells solars en magatzems del municipi, no sense celebrisar los noms d'en Peretis y d'en Peret de Sant Andreu; s'escamparen après per Gracia y... allá van los jochs de botxas esgarriats com á coloms, com auranetas sense niu, d' Herodes á Pilat, errants com lo mateix Juheu, cercant un lloch, un pedás de terra escadusser ahont amagar sa vergonya, un migrat ninxo pera sepultarshi.

Y es bona llástima que aixís succeheixi... ¿Ahont van, ahont se fican ara aquellas collas d' obrers y menestrals aficionats als jochs de botxas quan venen las festas?... No cal preguntarho... A la taberna, al cafetí á respirar lo tuf de las begudas tot fent ballar las cartas; á quilotarse ab la pesada atmósfera d'un esquitx saló, tot trencantse 'l cap ab las fitxas; á consumirse un dia més després de consumirse sis días encauhats en sas cofurnas... Los del temps de las botxas no pensavan del mateix modo... Després de la reclusió cercavan l'esbarjo, la llibertat.., La festa era pera ells la válvula d' expansió per ahont expel·lian los mals humors de la setmana...

Se dalían per l'aire, pel sol, per l'exercici; anyoravan l'embeillment de la naturalesa, y, uns ab foradas y altres ab las botxas, restauravan sos pulmons, reconstituhíen sa sànc, enforçian sos muscles, renovavan, en sí, son organisme... Aquella gent tenia un ideal, creya en un esdevenir, confiava en un demá, que xifrava en la revolució política, basada en la més complerta llibertat, y ab aquellas sas aficions, consembants á las dels antichs pobles al constituirse en nacionalitats, tals com los d'Orient, adquiría'l vigor necessari pera anar avant en sas empresas... Per aixó aquella generació fou lo planter dels patriotas; per aixó brollaren en aquell temps los héroes sense nom de las barricadas.

Mes la rassa ha cambiat neutralisada per la influencia de temperaments exòtichs; sas costums s'han perdut; desapareixent sos jochs; la absorció del centralisme va llensantho tot en orris, rebordonintnos lo carácter .. y, no obstant, l'ideal no 'ns manca. ¿Es que estém encara lluny, molt lluny de sa realisació?... Demostra l'ensopiment actual que la reconstitució de nostra antigua nacionalitat, armonisantla ab la civili-sació d'avuy, es encara una fantasia?... De tots modos, no rebutjém los medis, ja que medis quedan pera conseguirho.

Ressuscitém las tradicionals costums en sas múltiples manifestacions, si refermém, si millorém ab ellas lo carácter! ¿No val més aixó que no enmatllevarne de foranas, convertintnos ab sas extravagancies en Carnestoltas?... En quant als jochs, comptant ab propis y escayents á nostra rassa, perque no hem de sostenirlos, de fomentarlos?...

Tiri Aragó la *barra* si abunda en nostres desitjos; mantingan la *pilota* las tres germanas del Nort, si 'l sentiment á la regió las hi anima; y procurém nosaltres la conservació de las populars *botxas* y adhuc també de la *pilota*, de quin joch ja parlan nostres Arxius fa més de tres centurias .. Si 'l regionalisme 'ns ha de redimir, fomentém tot lo que á la Regió integral!...

Ab l'exercici s'enforteixen y vigorisan los muscles, y bo es adquirir forsa pera, si anant lo temps nos arriba, com arribará indefectiblement, la hora de donar la empenta!...

JOAN PONS Y MASSAVEU.

DE MALA MENA

RONDALLA

Aquell follet
de la montanya,
que als masovers
amohinava
corrent de nits
per las tauladas,
ó gambejant
per los estables,
desfermant bous
y munyint vacas
y fent dringar
llurs esquelladas;
aqueell Follet
tan tarambana
que escorre 'ls punts
feya á las ávias,
quan sos mitjons
apedassavan;
que als vells torbant
en sas bacaynas,
orella endins

los hi ficava
pessigoller
brinet de palla;
que l'pastador
trapassejava,
sembrant pel pa
llevors estranyas,
que al cap del jorn
florida trauyen;
aqueell Follet
tan tarambana,
bellugadís
y sorollayre,
fent capgirells
per la porxada,
s' es esguerrat
d' un bras y cama
y d' un nuet
de la espinada.
Quan torna en sí,
prova d' alsarse.
Tots sos ossets
cruixen y fallan,
y cau plorós
sobre una garba.
Després d' un temps,
malda que malda,
logra aixecars'
sobre una cama.
Clochpiu, clochpiu,
á peu coix marxa
cap al riuet,
cap á la prada,
á cercar flors
per cataplasmas.
Mentre las cull,
gojós repara
á deu companys
entre unes malvas.

—«Bons companyons,
bons camaradas,
vinch esguerrat,
vullau curarme.

—L' herba d' assí
no cura camas;
tots coixos som,
be l' hem provada.

—Hont hi ha 'l remey
bons camaradas?

—Es iluny, es lluny,
la via es llarga,
es dalt de tot
de la montanya.

Lo guarda allí
la bella fada.

—Jo hi pujaré
de mata en mata,
miij á peu coix,
miij rossegantme.»—

Pren lo camí
sense galbana,
montanya amunt,
ple d' esperansa.

Li llisca 'l peu
en la fullaca,
cau de genolls
treinta vegadas,
lo gatosám
li va obrint llagas,
doló' y fatich
son cosset llassan,
peró la fé
li don constancia
y arriba al cim
de la montanya.
Bocabadat,
de sopte 's para,
veyent volar

la bella Fada,
com papalló
d' alas dauradas,
sobre un jardí
de llirs de plata.
¡Qué bella que es!
No ment sa fama.
Boyretá d' or
es lo ropatge,
que 'l cos ayrós
li abriga y tampa.
Sols los peuets
nusos mostrava
y 'l caparró
voltat de flamas.
—«Fada gentil,
la bella Fada,
vinch esguerrat,
vullas curarme.
Cúram lo bras,
cúram la cama,
cúram lo nu
de la espinada.»
—«Curarte 'l cos
no 'm costa gayre;
mes jay! si tens
lo mal á l' ànimà!
Dolents instincs
portan desgracia;
jo 't guariré,
tornarás caure,
t' esguerrarás
altra vegada.»
—«Si 'm vols guarir,
la bella Fada,
may més faré
tarambanadas.»
—«Un cop tan sols
tindreu ma gracia
tu y los companys

d' allá la prada.»

Las mans estén,
resa en veu baixa.
«Tots sou guarits,»
diu... y s' enlayra.
Lo xich Follet
balla que balla,
picant de mans
y ab ríalladas.
arreu, arreu
sos membres palpa;
cap li fa mal
ni s' encarcara.

— «Qué es gust quedar
sense cap xacra,
quan s' han sufert
mals que aclaparan!
No hi ha en lo mon
cosa més grata
que la salut,
que un anyorava.
Lo molt que val
he comprés ara...
May més, may més
vull esposarla.»

Mentre aixó diu,
veu una casa
entre bells pins
de copas amplas,
verts parassols,
que la ombrejavan.
Tant punt la veu
ja se 'n hi marxa.
Quan hi ha arribat,
salta sas tancas
y á un fosch celler
cuyta á amagarse.

Vol fer un son,
la set lo 'n guarda,
la set y 'ls fums
de la garnatxa.
Seguint l' olor,
la flor trobava,
un carretell
de llisa panya...
Cerca un punxó,
lo tap forada
y va bevent
lo vi que raja,
ja xerricant,
ja á xarrupadas.
Quan més ne veu
més tí 'l trobava;
tróval tan bò
que s' ubriaga.
Ubriach que está,
surt de la casa,
y de gayrell
y á rabaladas
baixa alegroy
per la montanya,
cantant ab veu
desentonada.
De sopte cau
y 's romp la cama.
Quan torna en sí
s' escabellava.

— «¡Ay trist de mí,
sense esperansa!
Mos companyons
d' allá la prada
¡cóm se 'n riurán
de ma desgracia!
Guarits, guarits,
ballant Sardanas,
sense cap blau,

sense cap llaga.»

Aixís dihent,
á peu coix marxa
montanya avall,
regantla ab llàgrimas.
Plorant, plorant,
entra á la prada.
Troba als amichs
sota las malvas,
tan esguerrats
com ans d' anársen.

— «¿No us ha guarit
la bella Fada?
— Bé éram curats;
hem tornat caure.
— Germans, som boigs,
boigs de nissaga.
No 'ns curarán
ni herbas ni fadas.
Deu solament
pot curar ánimes;
no sentli amichs,
no hi ha esperansa.»

Lo sol ardent
flamas escampa.
La virám fuig
cap á la prada
y als Follets veu
sota las malvas.
Llocas y polls
sobre ells se llansan
y 'ls van trinxant
á becarradas.

JOAQUÍM RUYRA y OMS

PLANÍVOLAS

Quan dessota la terra mitj humida
mon cos descansi á l' ombra benehida
de la creu y dels arbres del fossar,
llavors comensará la meva vida
pera sempre gosar.

Al entrar al cementiri
he vist ufanós un lliri
en la tomba d' un albat;
emblema de sa ignorència
exhalava suau essència
com son cor inmaculat.

Un desmay y un xiprer vora la porta
d' un ample cementir
estavan disputant ab veu somorta,
bressats per lo cefír.
Jo—deya lo desmay—signo ab las fullas
que miran al terrer,
allá ahont reposan las mortals despullas
dels qu' un jorn varen ser.
Y signant lo xiprer la volta inmensa

li responía ab fervorós anhel;
 «—D' aquell qu' en més enllá ne te creensa
 jo li senyaló que l' esprit va al cel.

A la tomba de ma mare
 jo no sé portarli flors,
 tant sols sé portarli are
 oracions plenes de plors.
 Li prega l' ànima mia
 que aquest mon de greu patir
 jo puga deixarlo un dia
 com m' ensenyá de morir.

De la tardor de la vida
 la fossana n' es l' hivern;
 fulla del arbre fugida
 sota la creu benehida
 va á dormir lo son etern.

Quan la llevor llença
 lo bon sembrador
 y sota la terra
 colga nit y jorn,
 germina ab ufana
 y esclata ab mil flors.
 Quan lo cos en terra
 nos colga l' fosser
 deixant d' esta vida
 los aspres terrenys,
 l' ànima s' enlayra
 y floreix al cel.

LLUÍS TINTORE Y MERCADER

RECORTS Y RECANSAS

PUIG que no impunement nostre front ha sigut refrescat per l'aygua del baptisme, no impunement hem sigut bressolais per vostres dolsos cànichs, per vostres poétichs ideals, per vostra mística poesía. Aquella Verge de blau mantell devant quina juntavan nostras mans, al vespre, que 'ns mirava al adormirnos á la claror vacilant de la mariposa, bressats per lo nón-nón de nostra mare, quinas cansons adormidoras il-luminavan nostre tímít somni; aquell Jesuset á qui 'ns comparava per lo que li feyam témer y esperansar, á qui 'ns encomanava, que 's tornava nostre company ab son amich Sant Joan, de cabells rossos, rissats com la llana de son anyell dócil y obedient; aquella primera comunió dins la gran iglesia de finestrals de color, baix la mirada de totes las mares entendridas, en mitj de flors, dins la aromática boyra dels encens, sota la armoniosa veu del orga que dominava la feble veu del ministre de Deu mormolant paraulas que no enteniam, mes que per nosaltres contenian llavors tota la veritat, com la Sta. Hostia que rebíam ab tanta emoció, amor y alegría, contenía lo cos mateix de Nostre Senyor. Creyéu vosaltres que en mitj de la resistencia que som obligats á feros, eixos recorts de nostra pura infància no 'ns fan signos, no 'ns

somriuhen, no 'ns cridan y atrauhen, diguéntnos de lluny: «No pots pas haver oblidat lo felís qu' eras quan vivíam en-semps. Avuy, ets malfiant, frissós, trist; te cansas, te martiritzas per cercar lo que no trobarás: no hi ha res més consolador que nostra moral, no hi ha res de més veritat que nostra doctrina, perque no hi ha res de més pur que nostre ideal y de més fortificant que nostras veritats; vina, torna ab nosaltres y trobarás la candidesa del esperit, la sensillesa del cor, la joventut eterna y la eterna ignorència de l' ànima.»

En efecte, aixó seria ben senzill: ¿per qué titubejar? ¿De qué serveix tant discutir lo qu' es fora d' alcans de tota discussió? Jo mateix, ¿qué estich fent aquí? ¿De qué serveixen eixas vanas rabons? ¿Quín cambi podrán produbir? ¿A n'aquí convencerán? Y ¿qué só jo? Un ser raquíich, un home mortal quin, si la naturalesa lo favoreix, te y fora fins á 50 ó 60 anys per viure en aquest mon terrenal, y que li 'n caldrá un ters per probar d' apendre quelcóm, un altre ters per probar d' utilzar lo que haurá aprés, y lo restant á probar de reparar los èfros que haurá comés ó las tonterías que haurá fet ab tot lo que haurá aprés. ¿Tinch jo 'l dret, lo temps de combatre eixos grans conceptes de la Iglesia en quina he nascut, quins, en ma curta vida y adhuch per d' allá d' ella responen á totes las cuestions que puch formularme? Dech fer sinó considerar ma petitesa per compendre y ferme càrrech de sa grandesa; no dech fer més que evocar mas culpas per regoneixer sa utilitat. ¿Qué puch fer, donchs, de mellor que entregarme á n' ella quina per mí ha tot previst desde ma naixensa fins á la meva mort, en quina tampoch m' abandona ja que m' entrega en las mans del Deu que m' ha revelat, en la benaventuransa que 'm té promesa?

Quin cuidado més vigilant, ab quína solicitut m' ampara! Al mateix moment que acabo de sortir del seno de ma mare, ella m' obra 'l seu. Mos ulls son encara closos, mon cervell res encara ha pensat, mos llabis no han encara murmurat una sola paraula, qu' ella ja m' abriga del sagrat mantell, y la trobo tota afanyosa en fer viure la meva ànima, com trobo maquinalment l'aire que respiro tot á punt per fer viure mon cos. Unas gotas d' ayqua sobre mon front, y ja só cristiá, es á dir que pertanyo á la familia dels que han mort no solzament per confessar lo Deu á qui dech eixa vida en la que vinch

d' entrar, més també per gosar en son dia al costat seu de la vida eterna.

Quan tindré 12 anys, quan ma intel·ligència comensarà á comprender, á cercar; quan mos sentits comensarán á discernir y á volguer, ella me fará pendre ma primera obligació, mon primer contracte moral; me fará segellar ma aliança ab eix Deu; y la emoció que s' apoderará de mí, lo sant temor de que seré possehit, me convencerán be qu' ella no m' ha pas enganyat, que quelcóm de sobrenatural passa en mí, y que ja lo infinit me penetra.

«¡Quín recort més dois y preciós per tú si me quedas fidel!» Aixó es lo qu' ella 'm diu, y te rahó; perque en les penas y tribulacions de ma vida, may oblidaré eixa ceremonia imponent y magestuosa. Pero la obligació es recíproca, y la Iglesia també me resta fidel; ja que desde eix moment, ella no 'm deixará may més; y ja no tindré cap esperansa superior sens qu' ella siga presenta per benehirla, cap més pena sens que no vinga á consolarme. Y quinas ensenyansas! Ella me alentará al travall, al esfors, á la paciencia, á la resignació, al amor de Deu y del próxim; ella me dirá de conservar la castedat y la continencia pera guardar totas mas forsas, tots mos desitjos, totas las mevas energías pera eix altre gran acte, que te la missió de consagrar: lo matrimoni. Aquest es lo dia celebrat per ella en benediccions y lloansas.

En efecte, d' aquí endavant ja no só més sol. Deu ha dit: «No convé que l' home sia sol; jo li donaré un sér semblant á n' ell, y serán una mateixa carn.» La voluntat de Deu va á cumplirse.

En mij d' eixas jovenetas, vestidas de blanch, cubertas de llarchs vels, que també venen de combregar com jo en la mateixa Iglesia; en mij d' eixas puras verges qual front ha rebut lo baptisme com jo, que llurs pares han fet entrar en ma familia espiritual perque pugan un dia trovarhi un espós segons llur cor y segons Deu, he triat una jove, y mon cor s' es acostat al seu, y mon Deu, suplicat per ma pregaria, m' ha respost: «Has triat be, es ben be ella qui ha de ser ta companya eterna, la que's deu unir ab ta carn y ab la teva ànima en aquesta vida y en l' altra, y qui mereix posar al mon vostres fills cristians.» Desde aqueixa revelació, cada vegada que

m' he trobat prop d' ella, fent que fos lo més sovint, regoneixà en ella com en mí los signes que 'ns havían de lligar un ab altre. L' alegria se reflectava en nostres ànimes quinas no 'n feyan ja més que una, y sentíam estreméixer nostres cossos quins aviat no 'n faríen més que un. Totas las demés donas me apareixían com una multitut vaga, onejant, sens color y sens forma, lluny, molt lluny de nostres dos sers. A sobre la inmensitat del mon y á sota los céls infinitis, hi havia y fora ella tota meva y jo tot seu. Lo Eden 'ns era tornat. Pera nosaltres era ben be lo primer dia de la creació ab tota sa magnificència, ab totes sas promeses, ab totes sas sorpresas, y anavan á completar la obra de Deu. Cóm may poguer oblidar al cel quan sols una vegada s'ha contemplat en los ulls d' una verge pura y tota meva? Cóm dubtar de la eternitat quan s'ha fet sentir en un sol minut? Què m' demanau á fí de que ma ditxa sia permesa, que mon amor sia llegítim, y que puga dir á tothom: «Aquí teniu á ma única esposa estimada, la carn de ma carn y 'ls ossos de més ossos?» Y ara voléu que en una sala freda y silenciosa, devant d' un home com jo, entre quatre testimonis vestits de negre, sobre un registre igual á un llibre de comers, firmi jo la obligació de pendre aquella verge per muller, de admétrela en ma casa, de protegir-la y serli fidel? Ja está fet. Y després?—Res més.—Cóm! Res més?... Y vosaltres creureü que jo m' acontentaré de contractar eixa obligació material que un dia la mort destruirà? Vuyne pendre una que res puga rompre. Ahont es mon Deu? ahont es sa morada en eixa terra? Vuy postrar-me á sos peus, vessar llàgrimas d' alegria, iniquilar-me, humiliar-me ple d' agrahiment y donar-li mercés. Y si de scópte la mort me sorprén en mitj de ma ditxa, ¿serà aquell representant ministerial que recullirà y amparará est ser adorat y sagrat de quin la mort me separarà momentaneamen? Si Deu, judicant que no só digne d' ella perque pera mí es massa pura, volgués de sopte tornármela pendre, ¿serà aquell home cenyit de taixa tricolor qui compendrà ma desgracia, voldrà compartir-la y consolarme? Si abdós 'ns moríem y que deixém tendres orfes ¿serà ell que 'ls recullirà dins sa familia, que 'ls donarà protecció y una moral? No; aquest home enregistrarà nostres óbits lo mateix que va enregistrar nostre naixement y mostre casa-

ment, y res més. Haurá fet y fora lo que 'm deu. Ell numero las existencias humanas y clasifica los actes civils de la vida colectiva. Aném, donchs, ben depressa á la iglesia.

Es en eixa sant lloc, si 'm moro, que ma estimada esposa trovará lo diví Espós qui sols pot reemplassarme; es allá, si ella's mor, que mos fillets trovarán una segona mare, sempre jove, sempre carinyosa, la única que puga semblarse á la primera. Per tí, si he pogut recorrer tota ma llarga carrera, quan per mí tocará la hora de la mort, un dels ministres d' eixa Iglesia que potser hauré tingut de temps oblidada, malgrat tot lo qu' ell haurá fet per mí, obrirà suauament la porta de ma cambra, y me dirá:

«So jo, jo que t' esperava prop de ton bressol y que vinch per ajudarte á ben morir. Què t' has fet desde'l dia que 'ns varem trobar per primera vegada? Cóm has cumplert los juraments que m' havías fet? He cumplert jo per tu totes mas promeses. Ets faltat malgrat mon apoyo que 't sostení, eis dubitat malgrat mas afirmacions, eis donat l' exemple del mal en cambi dels favors que Deu t' havia otorgat; mes cada vegada que has vingut vers mí, m' has trovat trist, aflight, pero sempre indulgent, lo cor ple de perdó. Quan tu m' oblidavas, quan faltavas á ma confiansa, jo pregava per tu; has molt sofert; vas á morir; ploras, tens temor, t' arrepenteixes... jo 't perdono. Vas á juntarte en la eternitat ab los que has estimat y que t' esperan; coníam 'ls qu' estimas, fins que vagin á ajuntarse ab tu en lo seno de Deu; oblica tot lo que ha estat terrenal; 'ls que mereixen de sobreviuret 's recordarán de tu; que la teva ànima fassia un gran esfors á sí de que emprengua la gran volada per elevarse fins á las alturas de hont Deu se dignarà baixar per ajudarte á muntar fins á n' ell. Prégal de tot ton cor; si has oblidat las pregarias de ta infantesa, repeteix las que jo vaig á dirte, son sempre las mateixas. Ton front que vaig marcar llavors del signe del baptisme pera protegirte en eixa mon de llàgrimas, vaig á marcarlo en lo mateix punt d' un nou signe que 't fará entrar en la morada divina. Pecador dues vegadas redimit, adormite en la pau del Senyor, y quan, ab nostra ajuda, serás prop de nostre diví Redemptor, prégal també per nosaltres que som pecadors com tu.»

Quín concepte més consolador! Quína admirable unitat! Quína solicitud! Quín enteniment més ingenios y fondo de

nostre cor humà! de las sevas dibilitats successivas! de sos entussiasmes d' un instant! de sas resolucions efímeras! de sas esperansas eternas! En son curt viatje sobre la terra ¿qué es lo que l' home pot demés esperansar?

Qui diria que eixas planas admirables han sigut escritas per un home qui, si be ha perdut la fé, no obstant en mitj de las tempestats de la vida, se recorda de sa infantesa, de sas creencias relligiosas, y anyora la ditxa en que 's troava. Ara sense la fé es com un escull atrossejat per las onas que la vellesa socava.

Com á obra literaria, es de lo més eloquent qu'e s' ha escrit; son bell estil es admirable; y la hermosa llengua francesa de quina se serveix, que maneja ab tanta puresa, es casi intraductible. Nostra llengua catalana no hi arriba ni pot arribarhi per lo pobra que 's trova relativament á la francesa que compta tants sigles d' existencia, que s' ha enriquit y s' enriqueix cada dia, mantenintse sempre á la altura de las demés llenguas, la més rica y la més clara del mon.

Altrament l' autor d' eixas planas es de la Academia francesa, y la lectura de sas obras es prohibida. S' ha distingit fa alguns anys per sa polémica ab l' abat Vidieu sobre la cuestió del divorci en Fransa, y ell, ab lo diputat Naquet, contribuï á ferlo votar per las dues cambras. Es Alexandre Dumas, fill.

Les planas que he probat de traduir son tretas de son llibre: *La question du Divorce*.

c. BOSCH DE LA TRINXERÍA.

LA MESTRESSA

¡Mèrit, l'últim apremí! Frisós ahir cercaves.
qui l' negre blat que 'ns queda prengués per compassió;
«no l' volen ni l' estimen», me deyes quan tornaves,
y jo est paper tenia que tu no l' esperaves...
Ja ho veus, ja podém darlo; no 'ns falta comprador.

Fará un capmás l' Hisenda: ni l' blat ni res arriba
y 's quedará les terres y 'ls arbres revellits,
los fruyierars esterils que ni la sanch aviva,
fins nostra humil caseta... L' Hisenda res esquiva;
sols no 'ns voldrá á nosaltres, veyentnos empobrít.

Llavors en paus ab ella, l' Estat, que tot ho ampara,
de llivertats sens nombre son feix nos donará;
no 'ns tocará exa angunia sufrir, que sufrím ara,
s' acabarán los deutes, podrém alçar la cara
y gosarém sens mida del dret d' aná' á captar.

Així ab mots germanívols l' esbirro ahir m' ho deya...
«Es cla', l' terrós no lleva, l' gra va á cap dinер;
no hi ha pluja abundosa com algun temps s' esqueya,
tot son danys y maleses, no 's fa l' graner que 's feya;
però,—digau, mestressa,—l' Estat {qué hi podrá fer?»

Y ell te rahó. A nosaltres, de entranyes esponjoses,
 l' amor sol subjectarnos ab sos estrets cordills;
 l' Estat no sab sentirles les ansies amorooses
 de pares qui s' abneguen, de mares generoses...
 L' Estat ni es una fera; la fera ayma á sos fills.

Ja ho saps, no t' hi capfiques; no t' posarán cadenes,
 sols te traurán de casa, del teu antich terróç;
 d' aquest terrer que, á força d' ex premhi fins les venes,
 nos dava 'l pa per viure, vi y oli 'ns dava ab penes
 y 'ns dava una altra cosa: la pau en lo repós.

Del un hereu al altre, centuries y centuries
 aquestes quatre roques ton nom han mantingut;
 los trámpols y les guerres montanyes y planurias
 seguiren abocanthi sos odis y ses furies
 y aquest casuch tan pobre 'l seny l' ha sostingut.

Y alló que no pogueren les mil passions danyines,
 alló que no intentava 'l llamp encés per Deu,
 desfer aquesta casa, dexárnosla en ruines,
 tornar xorca la terra, volcar rebolls y alzines,
 l' Estat ho pot, ho dicten los jutjes en nom seu.

Fer lo farcell ja 'ns toca, si un fil de roba 'ns dexa
 l' Hisenda, encara humana, per nostres carns cubrir;
 les joyes, que 'm donares, li posaré en la llexa
 que tot vaja pel deute... Però 'ls papers esquexa,
 ja mitj arnats y ronechs, que tant guardá 'l Padí.

Les velles escriptures, que son tota l' historia
 de cent bonrats pagesos, que 'l mon may conequé,
 dels avis de los avis de rústega memoria,
 dels qui, com tu, posáren llurs ditxes y llur gloria
 en fer sal de sa vida del agre del terrer.

Esquexa 'ls papers, crémals; lo títol de noblesa
 son ells, que tu heretares, y ja no te virtut;
 al menys que no se'ls venguen, que'ns quart d'ixa vilesa
 la flama en la vergonya de nostres pits encesa,
 que l' ira ja no senten y sols l' esclavitut.

Y anémsen, y no 'ls mires aquexos camps verdosos
que dexará l' Hisenda tornar pedregolars;
no 'is guaytes exos arbres encara alts y pomposos,
los ceps, per tes vigilies encara sanitosos,
déxals estar, que t' aymen y tu 'ls anyorarás.

¡Tot morirá! Les herbes més vanes y rastreres
d' una vessana á l' altra farán un erm de tot;
caurán á mans impíes los rouras y oliveres,
caurán dins de la casa les teules, les primeres,
després l' antiga tapia que's tornará vil llot.

No lleva aquesta terra planyenthí les suhades;
ningú voldrá posarhi lo que jamay tingué,
y axís l' Estat, al tráurens per lleys que ell s' ha forjades,
esborrará, sens pena, de totes tes pejades
les que t' farán més honra, les que l' treball va fer.

¡A tu axís te ferenxen! L' estalvi sens mesura,
que jo, pobla mestressa, tants anys he perseguit
será amarch sacrifici que may durá ventura;
se 'n va tot ab nosaltres: l' anyada mal segura
d' aquexos camps tristíssims may més fará profit.

Aném, jo prench ma filla; ben abraçat tu porta
á aqueix infant dolcíssim, qui dorm en lo breçol,
l'hereul que ho es de per riure. D'aqueixa herencia morta,
d' eix pas de la ruïna què afronta y desconhorta,
fugimne ab aquets àngels qui son nostre consol.

Després lo que Deu vulga, prou ampla es la carrera.
Tot demanant almoyna lo temps nos sobrará
per esplicar les ditzes de nostra sort primera
á aquets fills meus, qui riuen sens veure la fal-lera
de qui tan sols ab llàgrimes podrá donarlos pa.

¡No es cert, mari? ¡qué coses los conturém, qué coses!
¡quina ensenyança dura, tan tendres com ells son!
los noms de les espines al ovirar les roses,
lo fel de les riqueses per ells ¡pobrets! recloses
al cobejar ses glories les penes que té l' mon.

¿No es cert? També d' un poble podrém parlá' una pila
 que abans á reys y jutjes feya abaxar lo cap;
 que en lley de Deu fundava sa vida tan tranquila,
 de cóm vingué en conquesta tot lo que lluny s' estila,
 de cóm caygué aqueix poble, que un hom quasi no ho sab.

Y 'ls noms dels qui 'l perderen; sa nobla resistencia
 lo dia llegendari que fou de mort ferit;
 després també 'ls ultratges, després la cruel sentencia,
 les lleys tornades cendra, negada la conciencia...
 Després que per venjarnos may més hem tingut pit.

¡May més! Los botxins gosen en llur obra damnada;
 han vist ayga tornarse la sanch que 'ns va quedar;
 han vist la ganiveta cent anys encadenada...
 Quan ja per desfermarla llicencia 'ns han donada,
 be prou que ells ho sabien que 'ns la podien dar.

Y avuy la vida 'ns neguen, demá la sepultura;
 de cap manera 'ns volen, no 'ns volen vius ni morts;
 mes esperém: rebrote la fe en la desventura...
 No ab glories y disbauxes; bevent sols ayga pura,
 menjant rosechs y almoynes, axís nos farém forts.

LLUÍS B. NADAL

PAGÉS LLOBREGATÀ

POESÍA DISTINGIDA EN LO CERTÁMEN DEL «FOMENT CATALÁ» DE
SANS DE 1894, AB LO PREMI DE DON JOAN MARTÍ Y TORRES,
DIPUTAT Á CORTS PEL DISTRICTE DEL LLOBREGAT.

Cinquanta anys ab ma fal-lera:
allá als deu vaig comensar,
y ab l' afany de vía á l' era,
fango, cavo y sé dalar.
Quan lo cel fon las estrellas
la son tuig de mas parpellas;
peus á terra coratjós
y aixís que 'l sol va á la posta
no tocant ja á l' alta costa
de la feyna miro 'l trós.

L' eyna al coll, y vaig fent via
corvat pel travall y 'ls anys;
sabent de la rodalía
las dresserás y viaranys.
Tant si 'l sol crema ó 'l fret glassa,

com venint de pesca ó cassa,
preparats tinch llat y escó;
'hont ab anhel se m' espera,
se m' estima y se 'm venera
tal com als camps cuydo jo.

Gorets y rostolls, tot' hora,
francas vías son per mí;
igual m' es la podadora,
que 'l volant, fanga ó rampí,
samalers, podall, garbella,
dall, destral, forcat, corbella...
per mas mans tota eyna es hú,
que á la feyna ja avesadas,
ningú ha vist embutllofadas,
en que sia 'l travall dú.

Ab lo que cullo 's fa festa,
que 's celebra en santa pau
á la taula més modesta
y al més opulent palau.
Tinch de mos semblants la estima
gallardó que ab pler m' anima...
¡malvinatje 'l mon dolent!
vaig per mí y no sé 'l que guanyo,
pero estiu é hivern m' afanyo,
perque 'l mon visca content.

Travallant sé com s'enfila
tot lo que als camps tinch sembrat;
al defòra y en la vila
se com marxa lo mercat.
Tant en hivern ab magalla,
ó en l' estiu ab forca ó dalla,
al cap tinch tot mon conreu;
sols pel blat que á l' era 's venta,
sé la cullita vinenta,
si tinch l' ajuda de Deu.

Si lleganys l' espay no allotja,
nit y jorn sé l' hora qu' es:
sobre moble es lo rellotje
per qui sols es mitj pagés.
Pel descans, nits aprofito,
y á ningú no necessito
per' sé á trench d' auba al travall,
dormint sens mal de caps grossos,
y havent revingut mos ossos,
me desperta 'l fidel gall.

Tinch cassa y pesca en projecte
per quan ho permet la ley;
que ans que tot, igual respecte
per l' indefens com pel Rey.
Cassa y pesca mon bras doma
de pel, pell, escata ó ploma,
ben lleugera ó molt alt vol,
jo ho mantinch tot sens copdia,
donchs es de recta justicia
que me 'n toqui poch ó molt.

Fujo de mira raquítica,
com d' inútils discussions:
aborreixo la política
y comedias d' eleccions.
Si tinch vot, y algun pavana
á qui res dech me 'l demana,
defensant no sé quins diets,
si no es de la parla meva
y ademés garla sens treva
prest li dich. ¡No 'n tinch de fets!

Bech bon vi y menojo de l'horta
sentme igual Janer que Agost:
y mercés á Deu, ma porta
barro sempre ab pa á la post.
Satisfet, res desgavella
dins ma llar, per la pau d' ella

sempre he fet lo que he sabut:
 no cau may qui no rellisca;
 y será aixís mentres visca
 si 'm don Deu seny y salut.

La terra es qui tot ho dona,
 y á la terra tot fa cap;
 igual rep una corona
 com nudreix per humil drap.
 No sab classes ni fa trías,
 distincions ni gerarquías,
 sent lo de menos lo nom:
 tant li son los que alt blassonan
 com los que esgarriats pregonan;
 una lley te per tothom.

Fémhi, donchs, brunzí la dalla,
 porque pasti pa 'l forner
 res no 's menja, du ó travalla,
 que no 'ns ho dongui 'l terrer.
 Dáli al camp y era ab fadiga,
 qu'es qui més penas mitiga
 á tot lo llinatje humá:
 mes, aquestas son caborias
 ja efectivas ó il-lusorias:
 travallém y Deu dirá.

JAUME CASAS Y PALLEROL.

LA PAPALLONA

Lleugera volo per l' ayre,
alegra rodo pel camp,
de vellut y d' or vestida
no temo del sol los raigs.

Los branquillons m' afalagan
mentre 'l vent los va gronxant,
y las flors tinch á tot' hora
per cambras de mon palau.

Si en lloch bon rasser hi trovo
y si sempre vinch y vaig,
mon esser de papallona
ja vol dir que so inconstant;

Y encar que com fulla seca
se m' emporta 'l temporal,
á voltas al cel m' enlayro
seguint lo vol de las aus.

Home que 'm veus vanitosa
 donar voltas per l'espai,
 pensa qu' en mí hi tens l'imatge
 del pervindre y del passat.

Pobra oruga en ma infantesa
 m' arrossegava pel fanch,
 y 'ls colors qu' ara m' enjoyeran
 caurán en pols l' endemá!

Mes una llevor de vida
 al morir nos resta encar
 qu' á mí 'm torna á fer oruga
 y á tu 't puja á lo inmortal!

SEBASTIÁ SANS

LA VAGA DE CA 'N MULLERAS

TER amunt, ahont las ayguas son geladas y las truytas gustosas, entre vernedes tupidas y altas margenadas per ahont s' ajeuhens, lo cap sobre las potas y l's ulls enterbolits, los braus de banyas curtas y fortas que corren per las plassas y carrers de las vilas properas ab llarga corda al coll en las festas y vuytavas; avall d' una resclosa que atura y emboteix l' ayqua fins á n' aquell punt bullidora y saltívola, s' hi aixeca un edifici inmens, vermellos, oberta la paret per rengles simétrichs de finestras; una campana sobre la teulada; uns ternals penjant d' ampla obertura á sobre la gran porta d' entrada; una xemaneya á l' un indret; un gran safreix á l' altre; al voltant un jardí no massa ben cuydat, y tancancho tot, una paret ab vidres trossejats á la carena, y un retxat de ferro ab acabament de inicials entortolligadas y l' any de sa construcció dibuixat ab arrissades llenca.

Sempre que havia vist la fàbrica s'escapava de sas finestras afalagador soroll de màquinas y engravacions, y grinyols de correijas. Quan lo canal al estiu no era ben ple, fumava la xemaneya: los carros trafiquejavan pel pati y 'ls ternals de la fatxada baixavan fardos y pujavan pacas de cotó: los batans ressonavan acompassadament; se sentián cansons y riallas, y

á l' hora de ferse fosch il-luminava l' edifici un rengle hermós de llums elèctrichs, encesos com per art d' encantament segons deyan los pagesos de la rodalía que, als primers días anavan al voltant de la fàbrica atrets pels llums com las ratas pinyadas y las papallonas. Mes aquesta vegada, tot era mut, trist, quiet: lo bremador del canal, baixat; lo canal vuyt: ab solchs fangosos ahont cuetejavan los caps-sochs y las anguiletas: la retxa de la turbina, plena de fullaraca seca y canyas esgroguehidas: los ternals recullits dintre la gran finestra. Entrí per la portalada y als lladruchs d' un mastí fermat vora una caseta de fusta eixí 'l porter, mal-humorat com tots los porters.

—¿Qué vol? —va dirme.

—¿Qu' esteu parats? Passava, y m' ha estranyat la quietut d' aquí, ahont tot avans era fressa.

—Tením vaga,—contestá 'l porter secament, agafant ab l' una mà un dels batents de la retxa com indicantme que sortís aviat.

—¿Y per qué? —vaig preguntar.—¿Fa molt que dura?

—Per qué? Per lo de sempre, ja fa massas días á fé de cristiá; vint y vuyt, si no m' erro.

Vaig eixir entristit y pensatiu y per un caminet qu' entre camps de blat serpejava cap á vila, aní á cercar posada: veia ja las casas y las hòrtas, desde 'l cim d' una palanca que salvava un rieró casi sech, quan vegí venir cap ahont jo era, un home y una dona ab dues criatures. Los tristes pensaments que la vista de la fàbrica havían fet neixer en mon cap, prengueren més relleu; aquella gent que veia acostársem me semblaren víctimas de la vaga. Al véurels més aprop, no'n tinguí dupte. Ell era sech, moreno, alterós, pelat de cara, una mica garbat y afeytat de días; portava una brusa blava, vella y apedassada y una gorra groixuda aplanada sobre 'ls ulls: pantalons de vellut pelats, estrets y curts, espardenyas esgarriadas y camisa d' herbas, arrugada y desfeta del coll: portava al bras drét una criatureta d' uns dos anys, rossa, enmorenida, ab lo cap recolzat sobre l' espatlla d' ell, ab los peubets nus, y un devantalet de roba vella: los cabellets clars y esgarriats, y en sos llabis sechs y en las rosetas de sas galtones enflaquidas, s' hi endevinava una febreta consumidora, seguida, constant: la dona havia sigut rossa; avuy seca, ossosa, menjada per la

anèmia, rasa de pits, caminant á sachsejadas que movíen son ventre pujat, de embarassada que està als últims, deixava penjar pels costats del mocador del cap, cabells esllanguits en munyochs aprêts y suosos: sos ulls, fondos, brillaven ab tó metàllich: sas màns llargas y primas, deixavan veure venas y tendons y nervis; arrossegava, á retaló, unes sabatas d'espardenya de color d' esca que deixavan veure, curtejant pel devant, ab un tros de mitja groixuda y cendrosa, sas faldillàs de merino negre, vellas, recusidàs, ensenyant fils de cusits que havían percut lo color, recort potser del jorn alegre de sas espòsallas, quan jove, fresca, aixerida, eixia per la portalada de la iglesia romànica de brasset ab son marit!... L'altra persona, d'uns sis anys, corría descalsça pel pedregós viarany, lligat á son cos un vestidot de tartrà descolorit, ab algun qu' altre botó diferent, jugant ab una capsà de mistos vuyda y repetint monòtonament una paraula ininteligible, mentres brandava són cap gros, llàrgarut...

—Bonas tardes, 'ls hi diguí para'tme un xich com cercant conversa.

—Bonas tardes,—respongué l'home, mentres la dona 'm mirava fixament y la criatura de l' espatlla volia aixecar ab pena 'l caparró pesant.

—¿Sou del poble, bona gent?

—Sí, senyor, del poble.

—¿Potser trevalladors de ca 'n Mulleras?

—Sí senyor... es á dir, n' eram. Fa á la vora d'un mes qu' estém en vaga.

—¿Y á qué ha vingut aixó? Aquí sempre hi havia hagut bona armonia ente amos y treballadors.

—Ja ho pot ben dir,—contestá la dona,—pero ara...

—¿Qu' es amich dels amos vos té?

—Conegut, sí, y m' estranya d' ells...

—Res, vol que li diga? un punt. Varen despatxar sense causa á n' en Met, l' home de la Rosa; fins hi ha qui diu per que ella va volquer ó no va volquer... res, que 'l varen despatxar. En Met era volgit de tots, y 'l mateix dissapte que cobravam la setmanada, aquí á la vora, 'ns varem parlar, varem tornar enradera y varem dir al amo que si 'l dilluns no entrava 'l Met, nosaltres no entraríam. Y tal dit tal fet; farà un mes demà passat: 'ls d' aquí flauejaven una miqueta, pero 'ls

del plà de Barcelona que ja sabém lo que son vagas, los hem fet anar pel camí dret.

—Trista cosa es no guanyar lo pa de cada dia.

—Ja pot dirho, senyor, mírins be; la poca robeta que teníam, venuda; dormím sobre palla, menjém... que sé jo lo que menjém y mos pobres fills, senyor, y 'l qu'ha de venir d'un dia al altre... Y esclatá en plor.

L'home la mirá primer ab duresa, després ab compassió potser. La nena gran anava d'assí d'allá repetint sa monòtona cantarella de cigala assoleyada...

—No hi ha més, Pepeta, som al ball y hem de ballar; ja sé que 'n sufrím tots... Y mirava l'cigarro que fumava en mos dits;... vaig llensarlo com distret, y trayent la petaca vaig oterirnhi un, encenentne un altre jo.

—Miri, senyor, la setmanada que vam cobrar lo dia de la vaga, la devíam casi tota... y á casa no hi havia un tros de pa... Aquest havia estat malalt per Setmana Santa... las criatures necessitan menjar un xich de carn, las pobres, segons diu lo senyor doctor, y jo fa tres mesos que no puch anar á trevallar al cànem... y tot lo poble es lo mateix; fa basarda, senyor, si aixó dura!

—Y es clar que durarà... Primer tots morts de gana, primer...

—¡Que poch n' hi falta, Tonet!

—No hi ha més; ha passat ja 'l temps de las imposicions, de la inquisició: avuy tots som iguals y tenim dret á trevallar y si no trevallém l' amo no s'enriquirá y com bon burgés que vol quartos, enviará á buscar á n'en Met y haurém guanyat la vaga.

—Y jo, y las nenas y tu, decandits, afamats, demanant caritat de porta en porta, si hi ha qui pot ferne, viurém, si vivím, com sombras... Miri, senyor; jo me'n recordo de quan era criatura: aquí tothom treballava la terra y may mancava 'l pa; ara, ab tanta feyna y ab tanta fàbrica, tot s'es encarit y per guanyar bon jornal lo jovent deixa la terra casi herma y quan lo trevall manca, tots son plors y meserias. Miri, senyor, ja ho deya 'l meu pare.—Pepeta: primer un terrassá que un de fàbrica. Se trevalla més, pero no mancan may las caixaladas.

Jo no sabía pas que dílos hi á n'aquell home sorrut y á

n'aquella dona apesarada... Tenia 'l cor petit, estret y en mon cap s'empaytayan ideas y teorías y 'm pessigollavan á flor de llavi paraulas y discursos que no eixian á fora per esporaguiments de ser mal ditas ó mal compresas ó tal volta mal lligadas entre lo que pensava 'l cap y sentia 'l cor.

Segui 'l camí de vila; prengui posada y de bon matí, sense volguer veure res, ni escoltar res, ni parlar ab ánima viventa, deixí la població... ~~L'INDIA~~

* * *

Fa pochs días mas aficions d' excursionista me portaren altra volta cap aquells indrets de ca 'n Mulleras y la curiositat á passar per vora de la fàbrica y preguntar allí ó al poble pel resultat de la vaga.

La fàbrica anava escampant remor y vida per arreu; carros, telers, batans, corretjas y turbinas, anavan y venian, traquetejavan, batían, petavan y rodavan roncant com si may hagués passat res en l'encontrada. No volguí entrar al patí, porque hi vaig veure 'l mateix porter y 'l mateix gos. Vaig tirar avall cap á vila; á la porta del hostal hi havia una pobra criatura, casi muda, puig sols podia, ab prou feynas encara, conegir una paraula que no s'entenia, ab ritme monòtono, pesat; allargava la mà dreta demanant almoyna y ab l'esquerra feya sonar una campaneta que lligada ab un cordill ple de nusos penjava de son coll escrofulós. Vaig reconéixerla desseguida: era la noya gran de la Pepeta y en Tonet, los del viarany de ca 'n Mulleras, los de la vaga. Ab esgarrifansas de fret y sense atendre á las bonas tardes del hostaler, li pregunté desseguida per la nena y pels seus pares... per la vaga de ca 'n Mulleras.

—¿Cóm vol que anés?—va dirme.—Al cap de dos mesos de miseria, de patir fam, de tot lo que vosté 's puga pensar, avuy uns, demá uns altres, van anar acostantse á la fàbrica 'ls trevalladors y van enjegar. En Tonet va anársen al plá de Barcelona; un dia va corre la veu de que havíen tirat una bomba á un general y que havíen agafat á tanta gent... entre ells al Tonet, que 'l portaren á bordo d'un barco y veliaquí:

may més se n'ha sapigut res! La nena petita van enterrarla pochs días avans de marxar en Tonet quan se comensava á dir que si's trevallaria ó no's trevallaria... La dona, la Pepe-ta, va parir malament y ella y criatureta hi van petar; la gran, ja l'ha vista; idiota, muda, demana caritat al peu del hostal y dorm á la pallissa... miseria, vellaquí; miseria, senyora!

FERRÁN AGULLÓ y VIDAL.

LO CABALER
CUENTO

Muntat en mula paytona
guarnideta d' enflocats,
un fadrí de calsa curta
fa via tot esverat.
Tant vol correr, que atropella
als qui guanya lo davant,
tant vol correr, que 'l malparlan
pera darli 'l Deu vos quart,

Sols se 'n porta la ullaleta
de las mossas de pochs anys,
que no han vist may en sa vida
un fadrí més arranjat,
ni unes calses sense arrugas
ajustadas á la carn.

Ell prou se pensa qu' es guapo!
al passar pel seu costat,
estira fluixet la brida,
la mula n' aixeca 'l cap,

y gronxantse'n á la sella
com si no las vegés, fa:
y aixís l' amor n' ha robada
á més de quatre del pla,
que á montanya entre las ricas
ell ja sab que pot triar.

Si esperona fort la mula
es que te por de fer tart,
que d' unas bodas ricassas
será convidat tardá
y á las festas y tiberis
es primer sempre comptat.
En las firas de més fama
es firatayre galan,
en aplechs y vots de poble
es roméu d' algun ull blau.
Seguidor de la hermosura
fa la festa per Tots Sants,
de las mossas desdenyosas
de sa tomba es lo desmay.
Cabaler de rica casa
fins als pares los hi escáu,
sols que temen que al fi quedí
sens conréu y sens cabal.

En torn d' allargada taula
de llí párrada y crestall,
bromejan, riuhen y cridan
de la boda 'ls convidats.
Lo rector al cap de taula,
vells y sogres encabat;
junts los nuvis després entran
de tot lo jovent davant,

de la casa 'ls mossos lluhen
de vellut vestits flamants,
y ab tovalloia á la espatlla
serveixen beure y menjar.

Las brometas van y venen,
las miradas á doll van,
si un festeig avuy s'enterra
un avuy n'ha comensat.
Las xanjas que tan més riure,
las paraulas més galants,
son del cabaler, qui es mestre
no molt ben intencionat,
i ja més d'un cop los ulls baixos
á la nuvia ha fet posar!

A las postres, quan la taula
las cocas d' ous y l' vi blanch
com groch mantell l' engalanaran
y al jovent van animant,
tots al Miquel ne convidan,
tots al cabaler mirant
perque un joch-partit comensi
ab la dona que li plau.

Las minyonas ja tremolant;
las viudas un vot ne fan,
y á las frescas casadetas,
lo neguit per dintre 'ls va.
Cap voldria sé escullida,
cap voldria contestar
al qui sab be las rondallas
de montanya fins al pla,

Lo Miquel los ulls no aparta
d' una viuda de pochs anys,
y al véurela avergonyida
li comensa així á parlar.

ns d'ull s'assomo al seu el ob
ginecals viles av inflor ob
JÓCH o PÁRTIT avor de v
trabam penes e no hi vise

MIQUEL

¿Qué us apena, mi senyora, qd as
que tant endolada anáu? qd nom qd
Si no es dol de pare ó mare qd as
tot se pot be'n remediar. qd nom qd
¿Qué us apena, mi senyora, qd as
un recortó be l'anyora, qd nom qd
que tant endolada anáu? qd nom qd
Si no es dol de pare ó mare qd as
tot se pot be'n remediar. qd nom qd

VIUDETA

—Giráu los ulls per la taula
veuréu lo que 'm manca á mí.
Ja sabéu que era casada
y que 'm s' ha mort lo marit.
Giráu los ulls per la taula
y ab la tristor de ma cara
veuréu lo que 'm manca á mí.
Ja sabéu que era casada
y que 'm s' ha mort lo marit.

GABALER

Ja la nova m' han portada
de quant sofreix vostre cór,
mes ja sabéu que no manca
qui del vostre patí 's dol.

Ja la nova m' han portada
aucells de llarga volada
de quant sofreix vostre cor;
mes ja sabeu que no manca
qui del vostre patí 's dol.

VIUDETA

—¡Ay Miquell sou rondallayre
que galindaynas sabéu,
ditxós vos que ab sols paraulas
la fe pagau de promés.

¡Ay Miquell! sou rondallayre
no 'm vulláu aixís complaure
que galindaynas sabéu,
ditxós vos que ab sols paraulas
la fe pagáu de promés.

CABALER

Al pregon de las ubagas
sol crearse 'l gessamí,
ferm amor te la naixensa
en las baumas de mon pit.

Al pregon de las ubagas
entendrit pér las rosadas
sol crearse 'l gessamí,
ferm amor te la naixensa
en las baumas de mon pit.

VIUDETA

Deu ho fassa, Deu ho vulla
que siáu constant, Miquel;
més de quatre fadrinetas
no plorarán si així ho feu.

Deu ho fassa, Deu ho vulla
vostres fets no hu asseguran
que siáu constant, Miquel;
més de quadre fadrinetas
no plorarán si així ho feu.

Los picaments de la boda
que á la viudeta s'encaran,
trenquen lo joch-partit
quan llavors més s'animava.

Los ulls del Miquel, encoses,
 clar deyan la desventatja,
 que per vegada primera
 d' una viuda se 'n portava.
 Neguitós desde alashoras
 al arribar la vesprada,
 de la boda 's despedía,
 á la viudeta s' ullava,
 que no gosant despedirs'en
 de reull se 'l entreguayta.

Al eixir lo cabaler
 per l' ampla porta forana
 una dona creu que ovira
 en lo finestral sentada.
 ¡Ay viuda! entre sí, digué,
 prou te posaré ben mansa;
 no serás pas més mon jutge,
 que serás la meva esclava.
 ¡Tremolosa enfront de mí
 massa he llegit ta mirada!

Desde aquell dia 'l Miquel
 la moneda prou la llansa,
 no sens que l' hereu s' adone
 lo bon hereu de la casa,
 que 'l blat y las picas d' oli
 sempre abans d' hora s' abaixan,
 y las siixas y 'ls vaixells
 quasi buyts quan se destapan;
 las ratas, los cuchs y 'ls lladres,
 la culpa se la'n portavan;
 donchs que las llunas que feya
 n' han deixat recort fins ara.

Tot sovint se deixa caure,
 tot sovint, com de passada,
 al poble que la viudeta
 pena 'l dol y l'anoransa.

Tot filant á la finestra
al passar se'l mitg aguayta,
y fins ja sab que'l Miquel
als dissaptes no fa falta.
Més d' un cop al dematí
alregar la tendra aufábrega,
entre l' atapit fullatge
veu que un pom de flors s'hi amaga,
mes com es de ginestera,
ja sab que ve de montanya,
y es lo pom mostra d' anyora
que d' allá dalt li han baixada.

Era'l cabaler traydor,
festejant la vida passa,
en cada amor la victoria,
la victoria, un deute á casa.
Mes las jayetas porucas
esplicavan avegadas
que ellas saben que hi ha un' herba
que encéh del amor las flames,
y que potsé'l cabaler
ab ella los cors se guanya.

Fos per art de bruxeria,
ó fos per sa bona cara,
no passaren gayres mesos,
al cap mateix de l' anyada,
la viudeta sols sabia
lo que'l Miquel li'n parlava
y ab frabalans y antiquèlas
cambia la negra india.

III

Un jorn de festa major
de Sant Jaume la diada,
en lo poble de Tudela

la gent s'aplega á la plassa;
 donchs que aqueix any hi ha música
 de contrabaix, fogot, flauta,
 y fins ara un violí
 llogava la fadrinalla.
 Los músichs prou feyna tenen
 d'axurriar la maynada que l'entra
 que instruments, ells y las solfas
 los apar com cosa estranya.
 Prop d'una taula, sentats
 majoral y majorala,
 als ulls del jovent presentan
 rams y ventallots de palma,
 pessas d'escarflata roja
 y bons mocadors de sarja,
 que 'ls ulls de las bonas mossas
 encareixen quan encantan.

De prompte un fadrí s'presenta
 en lo bell mitg de la plassa;
 alt y disposta presencia,
 més tivat que una llucada,
 rotlló, rotlló tothom crida,
 rotlló al Miquel de Tlurana
 que la gent ja sab que ell es
 un ballador de cap d'ala.
 Los puntosos majorals
 cedeixen llavots sa dansa,
 que es costúm que la primera,
 sols ells surten á ballarla,
 y ja del fadrí los consta
 que las mercés caras paga.

Las minyonas ja 's remouhen,
 las viudas ja s' enmirallan,
 y las frescas casadetas
 neguitosas se'l mitj guaytan.
 Volen totas sé' escullidas,

totas volen ballar ara
ab lo fadri de més i umbo
de tot lo pla y la montanya.

D' una viuda joveneta
lo Miquel los ulls no aparta,
y al véurela avergonyida
li'n fa oferta de la dansa.

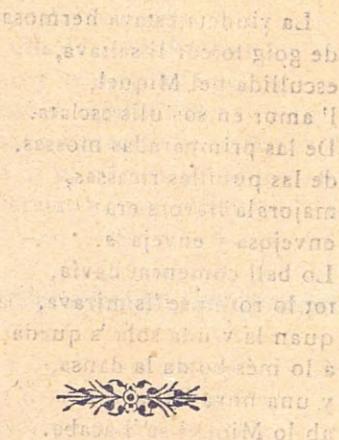
La viudeta estava hermosa,
de goig lo cor li saltava,
escullida pel Miquel,
l' amor en sos ulls esclata.
De las primparadas mossas,
de las pubillás ricassas,
majorala llavors era
envejosa y envejada.
Lo ball comensat havia,
tot lo rotlo se 'ls mirava,
quan la viuda sola 's queda
á lo més bo da la dansa,
y una nova balladora
ab lo Miquel se 'l acaba.

Aquella nit, quan la lluna
de cendra al mon smortalla,
de genolls la pobra viuda
sola al terrat de sa casa
orant, llavors coneixia
que ab lo primer amor basta:
y quan lo perdó ja creya
que son marit li enviava,
vegé marxa' á un cavaller
pel camí de la mòntanya.
Quan en la sombra 's fonía
y tot cantant s' allunyava,
fluixeta arribava al poble
aqueixa alegre tornada.

« De festa major retorno,
» amichs meus, ja tinch venjansa,
» tingau present donzelletas,
» qui me la fa me la paga. »

—Deu te guie, ella digué,
te perdono com Deu mana;
mes jo soleta viuré
per mon marit endolada.

FREDERICH RENYÉ y VILADOT.

André et sonne au clair de lune
dans le bois de la vallée.
Il vit une jeune femme qui passait
à deux ou trois pas devant lui.
Il vit que c'était une belle
jeune femme, et il fut émerveillé.
Il vit qu'elle était déguisée en
fille de la forêt, et il fut émerveillé.
Quand il vit qu'il se trouvait dans
un état de confusion, il se détourna
et courut à la campagne.